



NÁRODNÍ INSTITUT PRO DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ
krajské pracoviště Brno

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Projekty v rámci ŠVP aneb zdravý životní styl ve školách

STUDIUM KOORDINÁTOR ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU

Realizováno v období září 2006 až květen 2008

Zpracovala:

PaedDr. Jitka Švantnerová, pedagog, Základní škola Brno, Kamínky 5

Brno květen 2008

Anotace

Projekty v rámci ŠVP aneb zdravý životní styl ve školách – tak zní téma závěrečné práce v rámci absolvování studia k výkonu specializovaných činností Koordinátor školního vzdělávacího programu realizovaném v Národním institutu pro další vzdělávání, krajském pracovišti Brno v období od září 2006 do května 2008.

Závěrečná práce řeší projekty ve školách jako jeden z progresivních způsobů metod, které vedou u žáků k efektivnímu osvojování nových znalostí, dovedností, postojů a kompetencí, uvědomování si a vytváření vlastních postojů, názorů a stanovisek včetně zaujímání rolí, ověřování svých životních zkušeností na základě řešení praktických problémů při aktivním zapojení do činnosti. Neklade si za cíl popisovat dopodrobna jednotlivé uvedené projekty, má spíše sloužit jako nabídka námětů pro případné zájemce ze stran učitelů.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně, s využitím poznatků získaných návštěvou uvedeného studia, účastí ve stážích a studiem citované literatury.

Souhlasím s tím, aby moje práce „Projekty v rámci ŠVP aneb zdravý životní styl ve školách“ byla v Národním institutu pro další vzdělávání používána jako studijní materiál pro další zájemce.

V Brně dne 21. května 2008

PaedDr. Jitka Švantnerová, pedagog, Základní škola Brno, Kamínky 5

OBSAH:

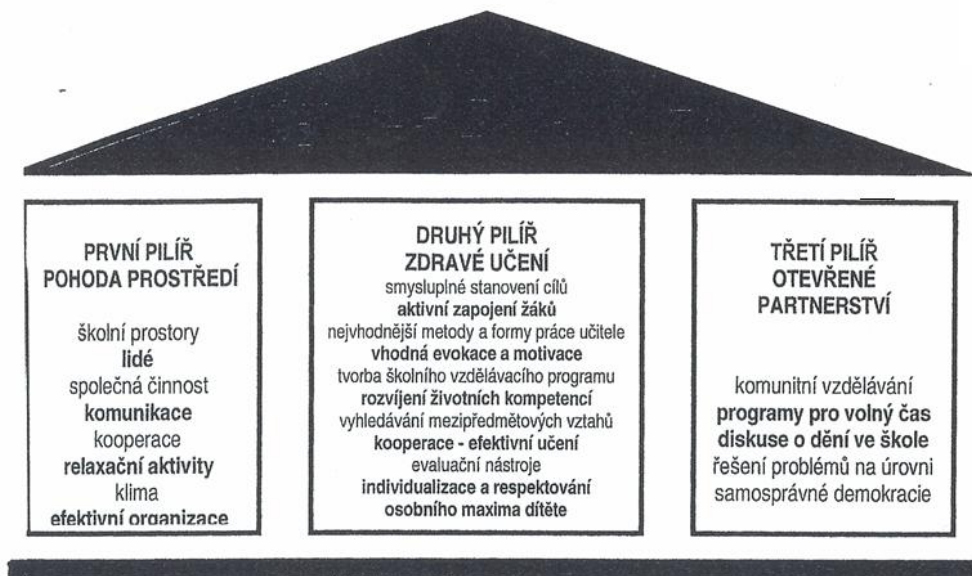
	strana:
Anotace, prohlášení	2
Obsah	3
Vlastní práce – Proměna klimatu školy	4
Projekty jako cesta k poznání.....	5
Vzájemná interakce učitele a žáka	5
Pracovní skupina, tým.....	7
Přednosti a nevýhody projektové výuky.....	7
Náměty projektů:	
1. Obrana proti nežádoucím vlivům – Prevence.....	8
2. Životní styl – Vztah mezi výživou a zdravím.....	9
3. Ostatní projekty – Já a mé okolí.....	14
Přínos projektů, hodnocení, shrnutí.....	18
Seznam použité literatury	19
Záznamy o průběhu odborných stáží	

Pozn.: Text je doplněn stručnou fotodokumentací a grafy. Ukázky celých projektů, tzn.: širší fotodokumentace, ukázky prací, diplomů, pracovních listů, kreseb, výrobků a dalších budou použity při obhajobě, nejsou součástí této práce.

Proměna klimatu školy

Jedna z priorit současných škol je celková proměna sociálního klimatu školy v souladu s novým vzdělávacím programem. Smyslem je docílit atmosféru vzájemné důvěry, tolerance a respektu a v tomto příjemném prostředí vychovávat a vzdělávat žáky podle moderních metod a forem práce s maximální spoluúčastí žáků na dění školy. Ve zdravě sebevědomých kolektivech s vybudovanými mezilidskými vztahy mezi žáky a učiteli se lépe předchází negativním projevům nežádoucích jevů.

Probíhající změna zahrnuje tři úrovně – stavební pilíře:



Od roku 2002 je naše škola zapojena do celostátního vzdělávacího projektu „Dokážu to – Trvalá obnova školy“ směřující k proměně klimatu školy, odkud čerpá řadu nápadů a aktivit. V rámci tohoto projektu byl celý pedagogický sbor proškolen v metodách osobnostní a sociální výchovy. Vzdělávací program pomáhá celému kolektivu porozumět procesům a změnám, které v současnosti probíhají.

V rámci budování pozitivních vztahů usilujeme o vstřícnou komunikaci s rodiči a veřejností. Snažíme se, aby rodiče byli skutečnými partnery, kteří společně s pedagogy obhajují hodnoty, postupy a strategie školy a motivují své děti k učení. Rodiče jsou zapojováni do života školy. Na základě dobře fungujících vztahů mezi rodinou a školou se rozvíjí vzájemná spolupráce. Kromě konzultačních hodin a třídních schůzek se mohou účastnit dnů otevřených dveří, strávit společné chvíle při akcích jako jsou výstavy, tvořivé dílny, prodejní jarmarky, vystoupení dětí na školních akademích. Rodiče a široká veřejnost jsou o činnosti školy pravidelně informováni prostřednictvím místního tisku. Informace o dění poskytují webové stránky školy.

Projekty jako cesta k poznání

Projektový způsob práce v jakékoliv formě je považován za jednu z metod, která vede k efektivnímu osvojování nových znalostí, dovedností, postojů a kompetencí, uvědomování si a vytváření vlastních postojů, názorů a stanovisek včetně zaujímání rolí, ověřování svých životních zkušeností na základě řešení praktických problémů při aktivním zapojení do činnosti. Projekty tak dotvářejí obsah vzdělávacího a výchovného procesu v jednotlivých ročnících v rámci celé školy, propojují své působení s praktickým životem, připravují žáky tak, aby byli co nejlépe připraveni zaujmout své místo ve společnosti. Všude nás totiž obklopují různorodé pracovní a společenské kolektivy, ve kterých se musí jedinec naučit pohybovat. Přirozený způsob vzájemného působení v pracovních skupinách ve škole, spolupráce, simulující životní styl, poskytuje prostor jak pro vzájemnou kooperaci a učení, tak i pro vlastní tvořivou samostatnou práci a individuální růst. Žáci si uvědomují důležitost vlastního postavení ve skupině, učí se samostatnosti a zodpovědnosti za svůj podíl na společné práci. Naslouchají a zvažují názory ostatních, učí se respektovat druhého, přizpůsobovat se většinovému názoru, přistupovat na společné výhodné kompromisní řešení. Pocit sounáležitosti, způsob vytváření zdravých vazeb a vztahů mezi lidmi je mnohdy mnohem víc než vlastní téma výuky.

Projekty mají nespornou výhodu v tom, že dokáží žáky velmi zaujmout a silně motivovat. Takto naladěný žák lépe vstřebává informace, spontánně se vytváří zájem o nové, pracuje na problému v souvislostech, které mu umožní lépe učivo pochopit. Často je tímto produktivním způsobem za plné aktivity žáka nahrazen nezáživný izolovaný výklad učitele, který staví žáka do pasivní role posluchače. Může si zvolit svoje tempo i určit rozsah a způsob zpracování své práce, což rozhodně vede k pozitivnímu vnímání, radostnému naladění, k získávání jistoty a sebevědomí.

Výsledkem projektů bývají často výstupy zajímavých prací, které žáci prezentují ostatním. Vznikají produkty, které často překvapí svou originalitou, netradičním vnímáním, kreativním zpracováním. Ty se dále mohou využívat pro další výuku či výzdobu školních prostor. Mohou být zveřejňovány, a tak prezentovány rodičům a veřejnosti jako podklady pro utváření si svého názoru na úroveň daného školního prostředí, které rozvíjí jejich dítě.

Vzájemná interakce učitele a žáka

Nemalý význam je i nové postavení pedagoga v průběhu tvoření projektů. Učitel zdaleka není tím, kdo určuje směr, šířku a hloubku učiva. Naopak se zde posouvá do role poradce a průvodce v procesu vzdělávání, který vzbuzuje a usměrňuje zájem žáků. Snaží se být partnerem a kamarádem. Svůj vztah k žákům staví na tradičních hodnotách jako je vzájemná úcta, respekt, důvěra a tolerance. Projektové vyučování dává smysl některým nezbytným metodám zaměřené zvláště na paměť. Žáci mají možnost uvědomit si potřebu určitých znalostí k dosažení úspěchu a snadněji pak překonávají nechuť k jejich učení. Pedagog střídáním tradičního pojetí výuky s projektovými prvky odbourává stereotyp ve vyučovacím procesu a napomáhá k udržení pozornosti žáků.

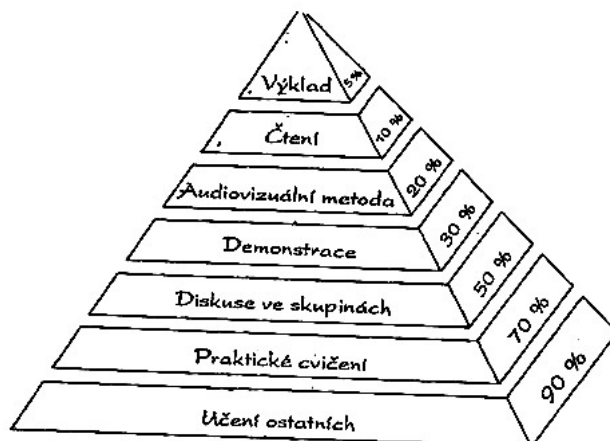
Podle typu projektu může pracovat na něm žák od samého počátku až do jeho zpracování sám, doma i ve škole. Jindy vyžaduje projekt spolupráci větších či menších skupin a kolektivů. Práce na společných projektech výrazně mění vzájemné vztahy žáků. Potřeba spolupráce toho druhého ke splnění úkolu, vzájemná závislost a propojenost úkolů na vytvoření společného díla ovlivňuje každého žáka, aby své individuální schopnosti prosadil ve prospěch kooperace.

Projekty lze využívat v různých podobách v rámci jednotlivých předmětů a tříd. Mohou trvat rozličně dlouhou dobu. Rozlišujeme projekty jednohodinové nebo několikahodinové, jindy mohou trvat několik měsíců či školní rok. Realizují se projekty, které jdou napříč vyučovacími předměty a ročníky. V takovém případě se pak na jejich tvorbě podílí i několik vyučujících, kteří stejně jako děti musí tvořit pracovní tým hledající společnou cestu k propojení učiva jednotlivých předmětů.

Při realizaci větších projektů často vstupuje do hry spolupráce s veřejnými institucemi (knihovnou, muzeem, divadlem, policií, záchrannou službou, městským úřadem, zdravotním ústavem apod.). Tento vítaný prvek obohacuje projekty o další poznatky a pro žáky je to další stupínek propojenosti s životní praxí.

Pedagog, který zprostředkovává žákům poznání, je odpovědný za vytváření atmosféry optimálního učení. Proto by si především on sám měl uvědomit, že činnostní učení žáky nejvíce obohacuje a rozvíjí. Učitelé proto mohou rozvinout takové přístupy k učení, které jsou efektivní a pro žáky aktivizující. Naučení závisí na schopnosti zpracovávat informace, a proto by měl pedagog dát dítěti možnost, aby mělo možnost uplatnit svůj typ díky střídáním předkládaných metod a forem práce.

Pyramida učení ukazuje, že čím víc je žák vtažen do procesu učení, tím více informací a schopností získává.



Výklad – 5% zapamatování

Je to rychlá forma poskytnutí nezbytných informací. Neměl by však být příliš dlouhý, neboť staví žáka do pasivní pozice.

Čtení – 10% zapamatování

Individuální nebo skupinové neumožňuje plně efektivní učení. Čtení však v kombinaci s jinými metodami umožňuje lepší přístup k učení samotnému.

Audiovizuální metoda – 20% zapamatování

Videokazety, filmy a jiné audiovizuální materiály mohou výrazně podpořit učení, zvláště když jsou doplněné diskusí.

Brainstorming (spontánní diskuse) umožňuje volný tok nápadů na specifické téma.

Praktické cvičení – 70% zapamatování

Demonstrace – 30% zapamatování

Transparenty, plakáty, pracovní listy vizuálně podporují a doplňují slyšené.

Hraní rolí nebo předvádění je bezpečný způsob, jak se dotknout obtížných či choulostivých témat. Pomáhá žákům vyjádřit vlastní pocity, myšlenky a postoje, které by při vystupování sama za sebe jinak nesdělili.

Diskuse – 50% zapamatování

Verbální výměna názorů, pocitů a myšlenek umožňuje žákům rozšířit si vlastní obzor, prohlubuje pochopení tématu, poskytuje příležitost aplikovat to, co se naučili.

Učení ostatních – 90% zapamatování

Metoda je založena na učení vrstevníka vrstevníkem. Žák, který učí své spolužáky, si sám velmi efektivně tyto informace zapamatovává.

Ovšem, aby žák byl schopen pracovat společně na nějakém úkolu, musí být k tomu veden. Projektové vyučování a společná práce na projektech vytváří ve školním prostředí příležitost, jak si osvojit potřebné návyky ve skupině. Předem stanovená pravidla pomáhají žákům a pedagogům zvládat komunikaci a vzájemnou spolupráci. Mezi užitečná pravidla patří:

- naslouchání jeden druhému
- hovoří jen jeden
- vážit si každé iniciativy
- podporovat sebeúctu
- každý má právo se vyjádřit
- všechny nápady, připomínky, postřehy jsou důležité
- neodbíhat od úkolu, držet se tématu

Pracovní skupina, tým

Pedagog může vhodným sestavením skupiny žáků výrazně vzájemnou spolupráci ovlivnit. Rozhodně by neměli žáci pracovat v ustálených skupinkách. Učitel nejlépe ví při zadávání

úkolů, kdy může výběr ponechat náhodnému či dobrovolnému výběru spolupracovníků, a kdy naopak napomůže sestavením, ať už podle pohlaví, schopností, věku apod.

Náhodnému výběru lze dopomoci různými hrami. Ne vždy tedy musí jít o běžné rozpočítávání. Pro sestavení řady je vhodná nonverbální komunikace. Při ní se žáci uspořádají podle barev, výšky, stáří, váhy apod. Čím vyšší věková kategorie žáků, tím zadání může být složitější. Pro pedagoga je velmi poučné sledovat při ní dominantní vedení jedinců a naopak ochotnou manipulaci ostatních. Následné rozdělení podle potřebného počtu skupin lze využít k memorování učiva (opakování vzorů podstatných jmen, násobků v matematice, vyjmenovávání části těla, tématických slovíček v cizím jazyce atd.)

V rámci třídního kolektivu může pedagog sestavovat pracovní týmy podle náročnosti úkolů tak, aby práce na něm každého zaujala a individuálně rozvíjela. Snadná dostupnost splnění je stejně neproduktivní jako přílišná náročnost.

Pro třídní kolektivy může být velmi náročná spolupráce sestavená z jedinců různého zaměření a různé úrovně schopností. Aby nedocházelo k nepřijatelným projevům chování, je nutné mít na paměti neustále vzájemný respekt a úctu k sobě navzájem. Pedagog výrazně usnadní komunikaci mezi účastníky promyšlenou přípravou úkolů tak, aby každý účastník týmu našel své právoplatné uplatnění.

Při projektech napříč školou lze využít k vytvoření věkem nesourodných skupin. Takto sestavené skupiny odráží životní praxi pracovních kolektivů, ale i přirozené sourozenecké soužití v rodině.

Přednosti a nevýhody projektové výuky

Není pochyb, že silná motivace a zaujetí žáka hraje důležitou roli pro vlastní práci. Ovlivňuje rozsah výběru informací k zadanému problému, kvalitu zpracování, vnímání a překonávání obtíží s tím spojených, prožívá smysluplnost svého konání. Vyvolaný zájem nemusí končit splněným úkolem, ale může vést k hlubšímu zájmu o danou problematiku, vést k dalšímu podnětu k získávání nových informací. Žák se učí řešit problém, přijímat zodpovědnost za svá řešení, získává dovednosti organizační ve smyslu řídicích i plánovacích.

Nutné je však si uvědomit, že aby se dosáhlo tohoto efektu, musí mít pedagog na paměti, že na takto zadaném úkolu pracuje dítě nebo kolektiv, které potřebuje ze strany pedagoga či pedagogů dobře promyšlenou a naplánovanou přípravu – časovou, materiální, organizační apod., aby se předešlo negativním projevům, které narušují splnění adekvátního cíle s přiměřenými požadavky na daného žáka. Podcenění a nedomyšlenost přípravy lehce změní pracovní zaujetí v rušivé prostředí, kde jsou aktivní pouze jedinci.

Náměty projektů, projekty zaměřené na zdravý životní styl

Každý pedagogický kolektiv si plně uvědomuje důležitost svého působení na žáky. Od útlého věku po dospělost cíleně i nevědomky necháváme na sebe působit své okolí, abychom napodobovali vzorce chování. Proto výchova ke zdravému životnímu stylu má své nezastupitelné místo školách a každá z nich se svými programy různou měrou dotýká prevence proti nežádoucím projevům působení a k ochraně životního prostředí.

Zdraví lze chápat jako celek složený z částí, které jsou nejen vzájemně propojené, ale jsou navzájem na sobě závislé. Emoční nerovnováha, jako je stres, může u jedince zvýšit riziko infekce. Naopak fyzická aktivita může podporovat pocit emoční pohody a duševního zdraví. Jakákoliv změna jednoho aspektu zdraví může ohrozit zdraví v celém kontextu.

Holistické pojetí zdraví zahrnuje složku tělesnou, duševní a individuální v rámci jeho nebo její společnosti. Jednotlivé aspekty zdraví jsou tyto:

- **Tělesné (Fyzické) zdraví** je spojené s naším tělem, jeho orgány, systémem. Je důležité vědět o práci svého těla co nejvíce, abychom mohli předcházet k jeho poškození, popřípadě včas zahájit potřebnou léčbu.
- **Duševní (Mentální) zdraví** je spojené s informacemi. Při dobrém zdraví bychom měli být schopni je umět získat a zpracovávat, vykonávat rozhodnutí.
- **Citové (Emocionální) zdraví** je spojeno s pochopením našich citových stavů a reakcí se schopností je vysvětlit.
- **Společenské (Sociální) zdraví** je spojené s vnímáním jedince se vztahy ostatních lidí.
- **Osobní (Seberealizační) zdraví** je spojené s naším egem – se sebepoznáním, sebeuvědoměním, sebeuspokojením toho, čeho bychom chtěli dosáhnout. Každý z nás nachází v něčem jiném svůj úspěch, jeho způsob dosažení a naplnění. Sem patří i sexuální aspekty – naše potřeby a touhy.
- **Duchovní (Spirituální) zdraví** je spojené se smyslem našeho bytí. Zahrnuje víru a náboženství.

Uvedené náměty jsou rozděleny do tří oblastí a tvoří určitou nabídku možných projektů:

1. **Obrana proti nežádoucím vlivům – Prevence**
2. **Životní styl – Vztah mezi výživou a zdravím**
3. **Ostatní projekty – Já a mé okolí**

1. **Obrana proti nežádoucím vlivům – Prevence**
- **Liga proti rakovině**

Cigareta patří k nejdostupnější návykové látce. Přes mnohá upozornění na nejrůznějších úrovních si lidé nechtějí připustit poškozování svého zdraví, někdy si negativní působení na náš organismus si ani neuvědomujeme. Mnohé z návyků přebíráme od svého okolí, jindy podléháme nezdravé reklamě. V kouření často děti vidí projev dospělosti. Není divu, když se kouří se v rodinném prostředí, na pracovištích i veřejných místech.

Zdravému životnímu stylu se člověk musí učit. Změnit vnímání na kuřáky chce trpělivé kroky ve výchově. Proto je důležité hovořit s dětmi o životním prostředí, zdravé výživě, návykových látkách poškozující organismus. Možná se jim pak podaří prosadit zákony, které by sloužily k větší ochraně.

Projekt „Kouření a já“ vznikl v Ústavu preventivního lékařství Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Žákům se nabízí zajímavé nadstandardní programy a volnočasové aktivity, které osobnost mladého člověka mohou pozitivně formovat a rozvíjet. Příběhy ze svého okolí nebo básničky na téma kouření jsou vhodným polem pro vzájemnou komunikaci a různé zpracování na toto téma.

- **Cigarety s poučnými výroky**

Slohovým pracím předcházela diskuse v třídnické hodině. Žáci nejprve vytvořili tzv. myšlenkovou mapu slov, která se nám při vyřčení tohoto nadřazeného výrazu spontánně vybaví. Školní tabule se tak zaplnila výrazy jako je fajfka, popelník, doutník, cigareta, rakovina, infarkt, dýchací potíže, lékař, ordinace, protikuřácké centrum, žluté ruce či zuby, zápach z těla i z oblečení, smrt, zkrácený život apod. Poté si žáci vybavovali slogany, které slyšeli, popřípadě četli na letáčích či cigaretových krabičkách. Ti tvořivější si vymýšleli vlastní. Svým větám dali výtvarnou podobu. Napsali je na vyrobené velké papírové cigarety, kterými vyzdobili část chodby. Po seznámení s vlastní tvorbou bylo opětovně poukázáno na škodlivost kouření.

- Smutný robot

V hodinách věnované této problematice děti spontánně vypravovaly, kde a za jakých okolností se s cigaretami dostaly do styku. Debata byla usměrňována tak, aby děti samy přicházely na to, že v nezakouřeném prostředí se lépe dýchá, aby si uvědomovaly, že kuřák zvládá obtížně některé aktivity, nevystačí s dechem, pokašlává. V rozhovoru děti vzpomenuly i doprovodné projevy kouření, jako je pro okolí nepříjemný dech, pach z oděvů i předmětů kuřáka, nažloutlé zuby či prsty na ruce.

Na základě tohoto povídání vznikly výroky, které děti zapsaly na papírové útržky:

- Zvířátka také nekouří.
- Přestat kouřit je velmi obtížné, proto raději ani nezačnu.
- Kouř z cigaret nikomu nevoní.
- Nabídnutou cigaretu umím odmítnout.
- Jsem rád, že v naší rodině a okolí se nekouří.
- Kouření je návykové.
- Moderní je nekouřit apod.



Každé dítě svým doporučujícím výrokiem polepilo tělo robota. Naopak varování ministerstva zdravotnictví na krabičkách od vykouřených cigaret různých značek vlepily děti do robotových útrob. Posmutnělý tvar úst jen podtrhuje neštěstí vytvořené postavičky. Měl by děti odradit od pokušení přijmout a zapálit si cigaretu.

2. Životní styl – Vztah mezi výživou a zdravím

Jíme zdravé pokrmy? Zařazujeme do jídelníčku dostatek zeleniny a ovoce? Jaké máme stravovací návyky? Kterým potravinám bychom měli dávat přednost? Co škodí lidskému organismu?

Počet chorob souvisejících se špatnou životosprávou neustále roste. Jestliže žáci pochopí vztah mezi výživou a zdravím, naučí se přijímat zodpovědnost za své vlastní zdraví, budou schopni přijímat taková rozhodnutí, která ovlivní, popřípadě povedou ke změně stravovacích návyků.

Přijímat potravu a dodržovat pitný režim je nutnost potřebná k zachování života. Přesto jíme nejen z pocitu ukojení hladu, ale také pro pocit blaženosti, jindy abychom zahnali stres či pocit zklamání a neúspěchu. Naše prostředí nás vede k napodobování. Dítě přijímá zlovyky ve stravování svých rodičů, je ovlivněno náboženskými zvyky či etnickým prostředím. Snadným transportem potravin z různých koutů světa však dochází ke konzumaci jídel, která nejsou typická pro danou oblast. Hektický způsob života nás vede stále více využívat nabízených polotovarů a využívat komerční síť rychlého občerstvení. Mezi důležité ovlivňující faktory patří jistě sympatie a antipatie k jednotlivým pokrmům, ale také jejich cenová dostupnost. Přesto si musíme uvědomit, že výživa sama o sobě nás nemůže učinit zdravými. Dobré zdraví závisí také na dědičnosti, životním prostředí, zdravotní péči a především životním stylu.

Důležitost jíst rozmanitou stravu, udržovat zdravou tělesnou hmotnost, volit potraviny s nízkým obsahem tuku, omezit příjem soli a koření stejně tak jako kontrolovat konzumaci cukru, jíst raději malé porce a častěji, zařazovat zeleninu a ovoce jako nezbytný zdroj vitamínů a minerálních látek – to jsou informace, které mohou žáci využít pro různá zpracování:



- **Kuchařka zdravých pokrmů**

Obezita neboli otylost je stav, při kterém se v těle nahromadí nadměrné množství tukové tkáně. Stává se problémem lidstva a v současnosti nabývá charakteru epidemie. V České republice celkem asi 66% mužů a 54% žen ve věku od 20 do 65 let trpí tímto onemocněním. Výběr a množství konzumované potravy, jejich přejídání a malá pohybová aktivita má za následek vzniku nerovnováhy mezi příjmem a výdejem energie. Tato nerovnováha způsobuje otylost, která postihuje stále více i dětskou populaci. Vzniku obezity můžeme předejít dodržováním zdravého jídelníčku, ve kterém budou obsaženy všechny živiny ve správném zastoupení, a který bude obsahovat potraviny s nižším obsahem kalorií. Sepsání receptů zdravých pokrmů je jen vyvrcholením diskusí o základních potravinových skupinách, o sestavení jídelníčku, jak zpracovávat potraviny apod.



- **Robot zdraví**

Odpovědi na různé otázky týkající se námětu zdraví našly děti v hodinách českého jazyka, prvouky, výtvarné výchovy, či pracovních činnostech. Z diskusí o zdravém životním stylu vznikl robot, který nese na svém těle spoustu informací o potravinách. V potravinové pyramidě objevíte základ pro zdravou výživu, přečtete si recepty zdravých pokrmů, zopakujete si druhy ovoce a zeleniny, které patří na náš stůl.



Z receptů, které děti zapsaly na tělo robota, vznikl okopírováním zároveň příspěvek do společné kuchařky, která na škole vznikala. Děti se těšily na její vydání, protože v ní měly možnost objevit svůj příspěvek. Při čtení pak vznikl prostor pro další působení třeba jen tím, že děti nějaký recept zaujme a vybidne je k přípravě chutného a zdravého pokrmu.

- **Jíme i pohledem**

Rodiče chtějí být zapojeni do života a rozvoje svých dětí. Měli by být informováni prostřednictvím svých dětí o probíraném učivu. A proč toho zároveň nevyužít ke vzájemnému působení při výchově dětí z hlediska výživy. Navíc jsou to oni, kdo

připravují většinu pokrmů pro své děti. A že rodiče umí překvapit nápady, tvořivostí a šikovností jen mohou dokumentovat pořízené fotografie z výstavky a následné ochutnávky pokrmů. Určit vítězný pokrm zamotalo hlavu, oči i chutě nejednomu z porotců.



- *Hubneme s Bumbříčkem*

Cílem projektu ve spolupráci se Zdravotním ústavem Brno je dokázat hlavně rodičům dětí, že se dá ovlivnit tělesná hmotnost pomocí ozdravení jídelníčku dané rodiny často vyžadující zároveň změnu nesprávných stravovacích zvyklostí a zařazením pravidelné pohybové aktivity dětí. Přechod z mateřské školy na základní školu je totiž pro děti s dispozicemi k nadváze a obezitě velmi rizikovým obdobím. S úbytkem pohybu ve škole se přidávají volnočasové aktivity, které jsou často rovněž spojeny se sezením. Děti stále častěji tráví svůj volný čas u televizní obrazovky či počítačů. Ubývá tak přirozený energetický výdej, ale energetický příjem zůstává stejný. Aby dítě bylo ve svém úsilí při hubnutí úspěšné, musí být do změny životního stylu vtažena celá rodina, proto je snahou, aby se do výuky zapojili rodiče popřípadě prarodiče dítěte.

- *Cvičíme s balančním míčem*

Míče všech barev a různých velikostí patří mezi první hračky všech dětí. Aktivita dětí s míčem se neomezuje jen na koulení, házení, kopání a chytání. Pokud to svou velikostí míč umožní, pokouší se na něj usednout a udržet rovnováhu. Tím dítě získává první významný podnět k nácviku správného držení těla. Dobře nafouknutý míč, který při sedu na něj nemění pod vahou těla svůj kulatý tvar, umožňuje houpání a vychylování pánve do stran, čímž se aktivují svaly páteře, páteř stabilizují a zároveň udržují její správné postavení. Kromě toho se při udržování rovnováhy zapojí rovnovážný orgán ucha. S vadným držením těla, ochablým a vyklenutým bříškem, kulatými zády s vystouplými lopatkami přicházejí děti do škol již z mateřských zařízení. Vysoce zatěžující pro pohybový aparát je pro dítě nástup do školy provázený sezením v lavicích, kdy krátké přestávky v hodinách ani o přestávkách neskýtají možnost dostatečného protažení. Sportovní aktivity ve volném čase jsou nahrazovány opětovným vysedáváním u videa a počítačů. Rychlý růst a vývoj organismu zvláště v pubertálním období celý stav ještě zhoršují, a tak přibývá lidí stěžujících si na bolesti zad. K volnému používání míčů ve výuce a přestávkách, organizovaná cvičení v zájmových kroužcích mají poskytnout dostatek příležitostí k cílenému pohybu.



- *Cvičíme s overbally*

Ať už ve výuce, v kroužku nebo jako upoutávka ve dnech zdraví jsou zařazovány cvičení s malými měkkými míči. Cvičení probíhá na hudbu, i bez ní. Navazuje na cvičení s balančními míči.



- *„Hejbej se, nedej se!“*

V projektu ve spolupráci se ZÚBr je využíván kinestetický způsob vyučování. Je kladen důraz na prožitek a má zpestřit zábavnou formou vyučování tím, že do vyučovací jednotky jsou vsunuty pohybové aktivity a hry, tělovýchovné chvílky (relaxační cvičení, protahovací a posilovací cvičení, oční cviky, psychomotorické hry a jógová cvičení). Děti si zapisují všechny pohybové aktivity, které absolvovaly během dne ve škole i mimo ni. Sledují, zda se jim podařilo splnit minimálně 60 minut pohybové aktivity denně.

- *Čokoládové pohádky*

Do školy přicházejí letáčky s literárními a výtvarnými soutěžemi pro děti. Ovšem ta čokoládová sladce zavoněla. Děti měly napsat různé pohádky a příběhy z čokoládového městečka Orion, které by organizátoři soutěže mohli využít jako reklamu pro své výrobky. Nápady se jen hrnuly, dětská tvořivost a fantazie padly na úrodnou půdu. Děti si hrály s cukrátkovými jmény, vymýšlely sladká přirovnání, přemýšlely o zápletkách, hledaly motivy jednání pro hlavní hrdiny. K cukrovým zápletkám pohádek se připeletla i diskuse s informacemi o konzumaci cukru a sladkých potravin vůbec. Doma se děti pokoušely své příběhy domyslet a opět následovala práce ve škole, kde si příběhy znovu četly a vylepšovaly. Vznikla kouzelná knížka povídaní doplněná o dětské ilustrace.



- *Dny zdraví*

Vyvrcholením rozličných projektů na téma správná výživa jsou pro školu vyhlášené dny zdraví. Ve stanovené dny se opouští od klasického vyučování, ale ne od výuky. Vzdělávání probíhá však jinou formou. Vyučovacími předměty jsou aktivity jiného druhu, než je český jazyk či matematika. Pod vedením zkušených lektorů tance probíhá v tělocvičně nácvik tanečních sestav, v kuchyňce se připravuje zdravé občerstvení, jiná učebna se proměnila ve zdravotnické ležení plné obvazů a náplastí, nechybí ukázka cvičených psů pomáhající handicapovaným občanům, děvčata jistě zaujmou ukázky líčení a s přednáškou o péči o pleť... Vedení školy a pedagogičtí pracovníci se snaží na tyto dny přizvat různé odborníky a organizace, které mají co říct ke zdraví. Jednotlivé ukázky, přednášky, praktická cvičení se střídají podle předem stanoveného harmonogramu. Je to sice náročnější na organizaci nejen střídajících se dětských kolektivů při samotných dnech, ale nemalá aktivita se musí vynaložit při nasmlouvání lektorů a odborníků na stanovené dny. Efekt pro poznání však jistě stojí zato.

- **Akademie**

K vyvrcholení společné práce a úsilí patří jistě i školní akademie, její prezentace před rodiči a širokou veřejností. I ona může být svými náměty zaměřená na zdravou výživu. Děti prvního postupného ročníku si rozebraly potraviny z potravinové pyramidy a dané potravině podřídily svůj program i přípravu pokrmu na raut pro své příznivce. Možná by vás překvapilo, kolik existuje písní, říkanek, básniček či pohádek, které se zmiňují o nějaké potravíně. Jakmile je tu ten správný podnět, pak už tvořivým učitelům a dětem nebrání nic k přehlídce tanců, zpěvů či hraní rolí.

- **Voda je nositelkou života**

Voda je nádherný živel plný proměn. Je nositelkou života. Voda je stejná a potřebná na celém světě. Voda jako spojující prvek mezi lidmi. Tentokrát jimi byly děti v uprchlickém táboře v Zastávce u Brna. Na základě povolení děti z obyčejné základní školy směly navštívit zařízení, které je domovem pro jejich kamarády z jiných zemí. Nejprve měly možnost vyjádřit se pomocí barev na velké ploše papíru. Aby jim šla práce lépe od ruky, zněla náladová hudba. Na podlaze pak vznikala díla malých mistrů. Byla plná fantazie tak, jak to děti umějí. Poté si zkusily ztvárnit toto téma pro děti neběžnou technikou. Jednalo se o grafiku, přesněji o obrázek vytvořený vrypy do plíšku a jeho následným barevným tiskem. Vznikly velmi zajímavé ilustrace, z kterých byla sestavena velmi pěkná výstava dětských prací. Vyhodnocení těch nejlepších pak bylo spojeno s ochutnávkou jídel, které připravily ženy z tábora podle receptů z míst, odkud rodiny pocházely. Děti tak měly jedinečnou možnost ochutnat zcela odlišná jídla, odlišné chuti i vzhledu.

- **Shape Up Europe**

Jde o evropský projekt podporovaný Generálním ředitelstvím pro zdraví a ochranu spotřebitele Evropské komise. V rámci akčního programu Společenství pro veřejné zdraví v Evropské unii získal finanční příspěvek v oblasti „Určující zdravotní faktory“. Základní škola Kamínky 5 v Brně je jedinou základní školou v České republice, která byla do projektu vybrána.

Shape Up představuje společnou koncepci školy a komunity, jejímž cílem je ovlivňovat determinanty zdravého a harmonického vývoje. Koncepce Shape Up zdůrazňuje holistické, komplexní a pozitivní pojetí zdraví. Projekt staví na teoretickém a empirickém výzkumu v oblasti zdravotní osvěty a výchovy ke zdraví. Je dostatečně flexibilní, aby vyhovoval lokálním systémům myšlení založeným na různorodosti kulturních tradic. Je tedy na členech týmu Shape Up po celé Evropě, aby myšlenky a nápady projektu tvůrčím způsobem promýšleli, testovali a adaptovali je na specifické podmínky svého prostředí a své vlastní kultury. Do projektu Shape Up je zapojeno 25 evropských zemí, 26 měst Evropy.

Nadváhou trpí přibližně 25-28% dětí školního věku. To představuje okolo 21 miliónů dětí s nadváhou pouze v Evropské unii, přičemž celkový nárůst činí asi 1 milión ročně (Lobstein, 2006). Proto je projekt zaměřen na mateřské, základní i střední školy, tedy děti od 4 do 16 let.

Obezita je spojená s celou řadou problémů. Trh je zaplaven levnými a nutričně ochuzenými potravinami. Vzrůstá konzumace obezitogenních potravin zvláště u chudých dětí v bohatých industrializovaných zemích. Mluvíme o epidemii omezených možností u dětí provádět radostně a bezpečně tělesnou aktivitu. Na druhé straně svoji negativní roli sehrávají média při prosazování ideálů krásy, kdy zvláště u dívek dochází k nabourání metabolismu a ohrožení duševní pohody mladého člověka.

Pojetí projektu Shape Up se zásadně liší od tradičních přístupů. Nejde jen o prevenci dětské obezity a celkovou propagaci zdraví, ovlivnění dětí předkládanými aktivitami. Jde

především o přijmutí zodpovědnosti za svůj zdravotní stav, vyvíjení u dětí a mládeže schopnost kriticky posuzovat zvolené postupy a možnosti zlepšování podmínek v oblasti zdraví, o jejich aktivní zapojení do řešení věcí a změn týkajících se zdravého přístupu a to na jednotlivých úrovních: rodiny, školy, komunity, města. Aby děti měly možnost rozhodování, zvolení vlastních voleb, prosazování změn potřebují pomoc dospělých, aby získaly potřebné poznatky a vědomosti. Efektivnost jejich počínání se zvyšuje při spolupráci s příslušnými organizacemi, předpokládá spolupráci mezi školami, program mezikulturních výměn přispívá k posílení motivovanosti, zainteresovanosti a vede k rozvoji schopností, k výměně zkušeností, poznání jiných kultur, k navázání partnerství. Společný dialog by pak měl vést k úspěšnému společnému řešení konkrétních situací.

3. Ostatní projekty – Já a mé okolí

Na vzájemné vztahy a pocity se dá vymyslet spousta projektů. Prakticky vše kolem nás lze rozpracovat jako námět na projekt. Tvořivý pedagog s tvořivými dětmi je schopen jakýkoli podnět a zajímavé náměty přizpůsobit vlastním podmínkám a postřehům.

- Barevný den

Žáci si zvolili barvu, které přizpůsobili celé své zaměření na rozličné zpracování podob. Například volba páté třídy padla na modrou. Některé modrá inspirovala k probádání modré oblohy jako vesmíru. Jiní se naopak z výšky podívali dolů na modrou planetu zemi, další už konkrétněji sbírali informace o květinách a zvířatech této barvy. Jiná skupina se zaměřila na vodu, další na vzduch. Vznikla celá škála rozličných pohledů se spoustou informací. Společně pak v rámci výtvarné výchovy a v pracovních činnostech zpracovávali řeku/nebe, jejichž různé odstíny protkali do gobelínu, do kterého umístili rybu/ptáka. V tělesné výchově nacvičili sestavu pohybů s modrou stuhou na píseň o vodě. V českém jazyce zkusili literární tvorbu na modré říkanky, které nazvali modrými útržkami života. Svými pracemi vyzdobili nejen třídu a vstupní dveře, ale i sami sebe. Vyhlášený den přišli do školy všichni v modrém i s paní učitelkou.

- Škola v přírodě zaměřená na fantazijní postavy

Duše, příšery, čarodějové i ježibaby, skřítky či monstra – vše se hodí do společného pytlíku, neboť tyto fantazijní postavičky spoluvytváří program projektu pro děti na škole v přírodě. Pracovní listy jsou součástí každodenních úkolů, ze kterých se žáci dozvídají informace o různých typech náboženství, seznamují se s mýty, propojují pohádkový svět fantazie z knih a filmů s místními mýty, bájemi, pohádkami a pověstmi. Ať se vyučuje ČJ, cizí jazyk, M v rámci výuky nebo se běhá po lese, na louce a u vody, či objevují památky v daném okolí, vše se podřizuje těmto úkolům. Z přírodních materiálů vyrábějí nejen skřítky lesa, ale i kostýmy pro svá lesní strašidla. Kouzelnou sílu, rychlost, mrštnost a další nadpřirozené vlastnosti se snaží rovněž získat a obhájit v nejrůznějších sportovních disciplínách. Během úkolů získávají za svou aktivitu obrázky démonů, bájných hrdinů, zvířat, nestvůr a příšer. Pomocí nich se rozvíjí další prostor pro fantazii, vlastní kreativitu a soutěživost. Domů z pobytu odjíždějí žáci v tričku s vlastnoručně vyrobeným potiskem příšery.



- Máme vztah ke zvířátkům – pes v životě člověka

Positivní soužití člověka se psem odrážející se na psychickém i fyzickém zdraví zvláště lidí osamělých, starých, chronicky nemocných nebo lidí s handicapem je všeobecně známý. Přítomnost zvířat, zejména psů, pozitivně ovlivňuje u dětí rozvoj komunikačních schopností a smyslu pro odpovědnost, empatii, pomáhá jim vyrovnat se se stresovými situacemi. Zvířátko v domácnosti je pro dítě nejen zdrojem zábavy, ale péče o něj vytváří návyk pravidelných pracovních činností, přispívá ke smysluplnému trávení volného času, a tím nepřímo působí jako prevence proti nežádoucím prvkům chování. Prostřednictvím zvířete navazuje dítě úzký vztah k přírodě a životnímu prostředí. Na projektu pracuje na různém stupni úrovni celý první stupeň. Děti vyplňují připravené pracovní listy, popřípadě samy sbírají, třídí a zpracovávají nashromážděné informace z různých zdrojů (internet, encyklopedie a knihy, beseda s veterinářem apod.)

Projekt má tři části:

1. Základní – cílem jsou konkrétní informace o psech, předání základní znalostí kynologie
2. Doplnková – daná tematika je různou formou začleněna do nejrůznějších předmětů
3. Speciální – umožnění živého kontaktu se zvířetem



- Napříč školou

Pro tento projekt se dá zvolit jakékoliv téma. Pro letošní rok jsme zvolili město Brno. Každá třída si zvolila oblast, jakou část bude zpracovávat. Již samotná volba odhalila kreativní přístup žáků:

- Brno v číslech (v projektu jste našli nejen počet obyvatel – mužů a žen, ale třeba i kin, sedadel v divadle, počet zaměstnanců dopravního podniku apod.).
- Známé osobnosti v názvech ulic (žáci nejen zjistili jména osobností a jejich činnost, nespokojili se s polohou na mapě, ale zašli si do ulic, pořídili z nich fotografie).
- Brněnská ZOO zpracovaná v cizím jazyce (anglický a německý text s obrázky).
- Historie městské hromadné dopravy (doplněná o dobové obrázky dopravních prostředků).

Své téma žáci prezentovali na velkých plachtách, kterými byla vyzdobena okna při vstupu do budovy školy.

Loňská přehlídka se týkala zpracování problémových situací věkem nesourodými skupinami. Losem byly k sobě vybrány děti od první po devátou třídu tak, aby byli zastoupeni žáci každé třídy a takto sestavené skupiny měly přibližně stejný počet účastníků. Společně pak vypracovávali úkoly, které vyžadovaly vzájemnou komunikaci přes rozličný věk.

a) Barevně odlišené zjišťovací otázky v diskusním kruhu nevyžadovaly vědomosti:

- Kolik žáků ve skupině má doma živé zvířátko?
- Zjistí a seřadí účastníky své skupiny podle data narození.
- Prohlídne si všechny a zkus vyjmenovat znaky, které vás jako skupinu spojují apod.

Tato seznamovací aktivita měla poznávací charakter, kde šlo především o překonání vzájemného ostychu a navázání kontaktu.

b) Práce ve věkem kontrastních dvojicích byla rovněž jednoduchá. Každý měl výtvarně zpracovat identifikační kartu toho druhého.

b) Poslední část žáci absolvovali podle daných pokynů v menších skupinách. Společně dokončovali naznačený příběh. Dali mu výtvarnou podobu, která pak tvořila výzdobu školy před třídními schůzkami.

- *Škola naruby aneb netradiční den učitelů*

Proč si to nevyzkoušet jinak. Škola má svého nového ředitele, sekretářku i školníka z řad žáků vyšších ročníků. Pod vedením dospělých se pro tento seznamují konkrétněji s prací daného povolání. Vykonnávají zcela samostatně nebo s pomocí úkony běžného dne. Ti odvážnější si zkusili přestoupit jako učitelé před třídu a vést po domluvě s vyučujícím svoji předem připravenou hodinu.

- *Video pohlednice z mého města*

Jedná se o celorepublikovou soutěž skupin dětí, které v anglickém jazyce prezentují v krátkém video klipu své město s využitím znalostí dějepisu, zeměpisu apod. a propojí je se svými dovednostmi v oblasti informačních technologií.

- *Demokracie v prostředí školy*

Projekt je prováděn ve spolupráci s FF MU, Ústavem pedagogických věd, jehož cílem je přispět k rozšíření a určité systematizaci poznatků o tématu participace žáků na životě školy. V rámci diskusí či workshopů s žáky a spolupráce s pedagogy získají studenti FF MU podklady pro nově koncipovaný kurz, který přiblíží studentům nejen teoretické poznatky o tématu demokracie ve škole, ale také praktické naplňování demokratických principů naší vzdělávací politiky.

- *Dopravní výchova („Akce Bedříška“)*

V tomto projektu šlo o vzájemnou domluvu mezi médií, záchranou službou, policií a školou bez vědomí dětí. Brzy ráno, v době příchodu žáků do školy, byla sehraána dopravní nehoda. Pohozené zdeformované jízdní kolo a profesionálně namaskovaní účastníci nehody působili velmi věrohodně. Dospělí nenápadně zjišťovali chování dětí. Umí se správně zachovat?

Následně byla přivolána policie, sanitka s lékaři, kteří poskytovali před zraky školáků první pomoc a nechyběla ani televize, jejíž pracovníci zjišťovali okolnosti dané situace. Dokonalá iluze bohužel častých havárií na našich silnicích. Pro někoho možná „léčba šokem“ měla po ukázkě před školou patřičné poučení s odborníky v rámci diskusních kroužků ve třídách, kdy se rozebíraly správné reakce, vysvětlovalo se správné poskytnutí pomoci, nechybělo upozornění na možné důsledky neukázněnosti řidičů či chyby z neznalosti dopravních předpisů. Emotivní zážitek před školou měl být jeden z možných akcí sloužící jako výstraha, varování a prevence.



- Elektronický učitel

Je určen jak pro domácí přípravu, tak pro práci ve vyučovacích hodinách. Měl by sloužit k rozvíjení systematičnosti a vytrvalosti v práci, kreativně přistupovat k informacím, přispívat k rozvoji dovedností a samostatně regulovat proces poznávání. Ocenit by jej měli nejen žáci s výukovými problémy, ale aktivním přístupem by měl být přínosem i pro žáky talentované. Cílem je však vždy podpora spolupráce mezi učiteli a žáky.

- Den Země

Děti ve skupinkách v určený den procházejí školou, kde na různých stanovištích plní úkoly, které mají společný námět v křížovkách, rébusech, kvízech, kresbách, doplňovačkách či hádankách – opakovat si znalosti z přírodovědy, získávat nové, uvědomovat si souvislosti daných informací a přitom se pobavit hrou, soutěživou formou.

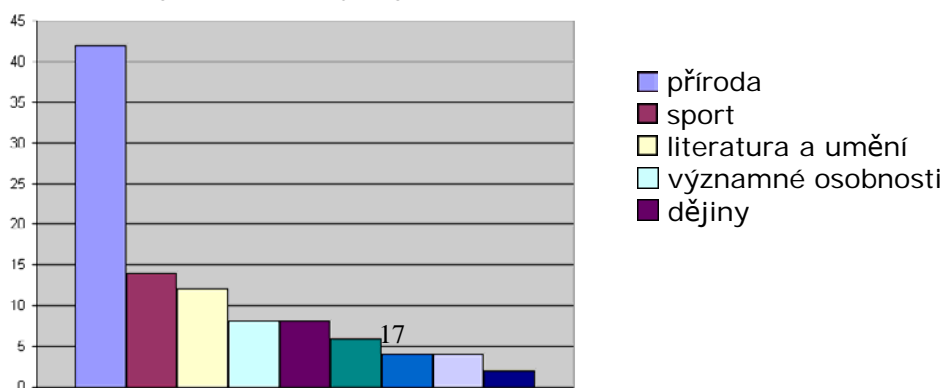
Výstupy lze zakončit přáním Zemi, doplnit společnou písní v propojeném jednotčím kruhu, shlédnout přírodopisné filmy či vyslechnout besedu s odborníky, pracovníky životního prostředí či vyústit společné snažení zajímavým výletem.

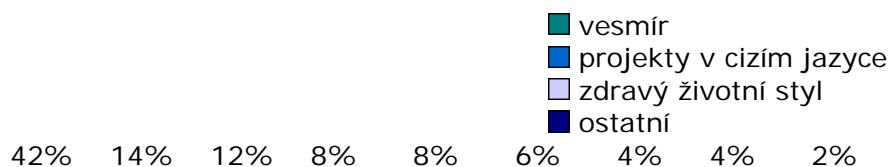
Přínos projektů pro žáky a pedagogy

Šetření pomocí dotazníků mělo posloužit pro vedení školy, zda učitel vnímá správně přínos zařazování projektů do vyučování, jak často práci na projektech do výuky zařazuje, a na jakých projektech v současné době pracuje. Na základě těchto informací může zaměřit svoji pozornost při následných hospitacích ve výuce.

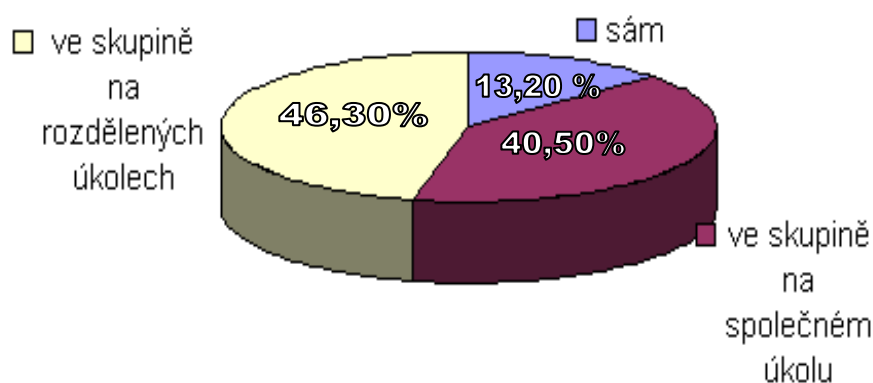
Naopak dotazníky pro děti a rozhovory měly posloužit jako zpětná vazba pro pedagogy. Žáci se vyjadřovali k již uskutečněným projektům a pedagog si zpětně mohl vyhodnotit zájem třídy o určitý projekt, zamyslet se, proč měl prioritu ve třídě, jaké metody a formy práce byly v rámci nejčastěji uváděného projektu využity. Získal také informace, na čem by třída chtěla pracovat, které náměty žáky přitahují. Nejvíce žáky logicky přitahovala příroda – domácí mazlíčci, exotická zvířata, život v oceánech. Vyrovnaný byl zájem o sport a umění, naopak životní styl a zdraví nepovažují tyto děti v tomto věku za hodnotu, ale samozřejmost, která je jim dána. Menší zájem se vyskytl o dějiny, stejně na tom byl svět vesmíru. Malý zájem projevil žáci o projekty v cizím jazyce.

Náměty žáků na projekty:

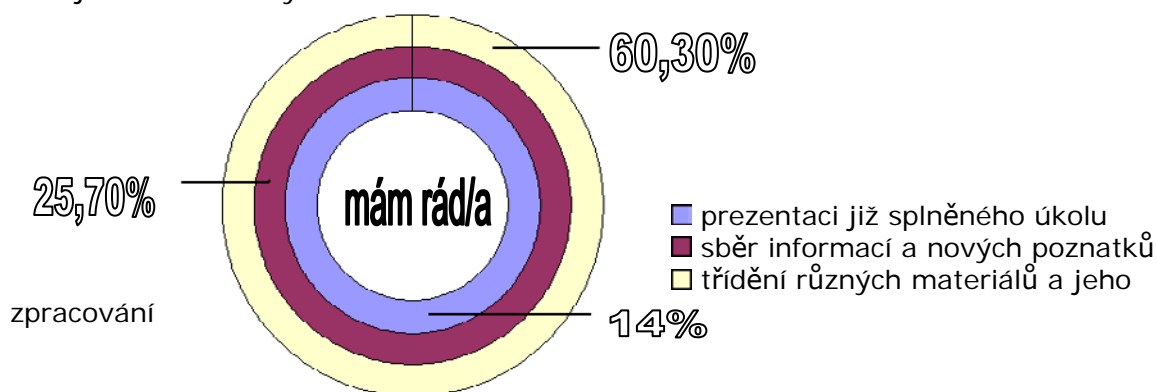




Jen velmi málo žáků uvedlo, že by raději chtěli pracovat na projektech individuálně. V nižších třídách jednoznačně převládala chuť pracovat společně na daném tématu, s přibývajícím věkem dávali žáci přednost práci na společném tématu, ale v rozdělených úkolech.



Nejvíce převládá zájem shromažďovat materiál, sběr různých informací a nových poznatků. Mnohé bavilo tyto poznatky třídit a zpracovávat. Malý zájem, dle předpokladů, byl o vlastní prezentaci projektů. Souvisí to s jazykovou úrovní a komunikační dovedností u žáků v tomto věku, a také s malou zkušeností vystupovat se svými poznatky a obhajovat své názory.



Děti se všeobecně dostávají málo do komunikačních situací. V rodinném prostředí často dětem za odměnu povolí hry na počítačích, sledovat video či DVD, ale vymizelo čtení pohádek rodiči dětem před spaním, je málo času na diskuse o tíživých problémech běžného dne. Proto je tak důležité zaměřit ve školách svoji pedagogickou pozornost právě na rozvoj komunikačních dovedností. Práce na projektech tomu výrazně napomáhá.

Seznam použité literatury:

FILIPOVÁ, Věra RNDr.: My rádi cvičíme – soubor pohybových námětů s balančním míčem zaměřeným na prevenci vadného držení těla v dětském věku, Státní zdravotnický ústav, 1999

KUMAN, Milan MUDr.: Jak proti otylosti – praktické pokyny pro zhubnutí, KÚNZ – oddělení zdravotní výchovy v Brně

KUNEŠOVÁ, Marie MUDr.: Obezita – příčiny, prevence a léčba, Centrum pro diagnostiku a léčbu obezity, Praha

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana: Teorie a praxe projektové výuky, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2006

SHAPIRO, Susan: Program výchovy ke zdravému životnímu stylu – Výživa a vaše zdraví, Prevence kouření, Sorosova nadace, 1992

SIMONSKA, Venka, BJARNE, Bruun Jensen, CARLSSON, Monika, ALBECH, Christina: Cesta ke zdravému a harmonickému vývoji – metodická příručka, P.A.U. Education, Muntaner 262, 3r – 08021 Barcelona (překlad Kompetentní centrum Shape up, září 2006)

TICHÁČKOVÁ, Zdena Mgr.: Shape up aneb společně za zdravím, ZŠ Kamínky Brno 2007

Práce s dotazníky-grafy

Rozhovory s žáky

Vyhodnocení prací

Ukázky prací dětí

Fotodokumentace

Pozn: ukázky prací, fotodokumentace, pracovní listy, a jiné ukázky projektu budou použity při obhajobě jako dokladová dokumentace, nejsou součástí této práce.